

— KIEHTOVA —
MAAILMANHISTORIA

STASI

ITÄ-SAKSAN SALAINEN POLIISI

Daniel Rydén

DOCENDO

STASI

— KIEHTOVA —
MAAILMANHISTORIA

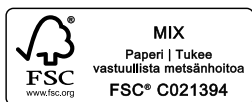
STASI

ITÄ-SAKSAN SALAINEN POLIISI

Daniel Rydén

Suomennos Tiina Sjélvgren

DOCENDO

Ensimmäinen painos

Ruotsinkielinen alkuperäisteos: Daniel Rydén: Stasi.

Östtysklands hemliga polis

© 2023 Daniel Rydén

First published by Historiska Media, Sweden 2023

Suomenkielinen laitos:

©Tiina Sjelvgrén ja Docendo, 2026

Docendo on osa Werner Söderström Osakeyhtiötä

Lönnrotinkatu 18 A, 00120 Helsinki

www.docendo.fi

Suomennos: Tiina Sjelvgrén

Kannen kuvat: Alamy

Kansi: Justine Florio / Taittopalvelu Yliveto Oy

Taitto: Tilla Larkiala/ Taittopalvelu Yliveto Oy

ISBN 978-952-850-604-1

Painettu EU:ssa

Tuoteturvallisuuteen liittyvät tiedustelut:

tuotevastuu@docendo.fi

SISÄLLYSLUETTELO

Johdanto	7
Tytär tulee käymään	11
Poliittisen poliisin synty	27
Nuorimies saa uuden työn	39
Isä onkin petturi	55
Kovan linjan turvallisuuspoliisi	79
Kun menneisyys ei jätä rauhaan	85
Vakoojat Ruotsissa	100
Epämukava totuus vaiennetaan	110
Mahtavin kaikista	126
Hyökkäys ja aikakauden loppu	145

JOHDANTO

”Jos myytävä kuulakärkikynä on hyvä, sitä ei ole tarpeen vertailla muihin kyniin”, sanoi Martin levittäessään nokareen margariinia leipäviipaleelleen.

Istuimme Hotel Rügenin aamiaishuoneessa Sassnitzissa. Oli helmikuinen aamu vuonna 1988. Edellis-päivänä valokuvaaja Herbert ja minä olimme saapu-neet lautalla Trelleborgista kymmenen päivän mit-taiselle reportaasimatkalta DDR:ään. Toiveenamme oli tavata ”tavallisia ihmisiä” yhteiskuntaelämän eri osa-alueilta. Itä-Saksan Tukholman-suurlähetystön lehdistöpalvelun kautta olimme saaneet listan ihmi-sistä, jotka saattoivat harkita tapaavansa meidät: heihin lukeutui muun muassa greifswaldilainen lei-puri, rostockilainen merikapteeni, Kühlungsbornissa asuva keraamikko ja Bad Doberanissa toimiva pappi. Vakuuttelumme siitä, että pärjäisimme vallan mai-niosti omin avuin, oli jätetty huomiotta. Niinpä Martin seisoj odottamassa meitä lauttalaiturilla, kun ajoimme maihin.

Martin oli oppinut virheetöntä ruotsia Greifswaldin yliopistossa. Hänestä tulisi oppaamme ja uskollinen seuralaisemme.

Samana iltana Herbert ja minä nautimme pienet yömyssyt huoneessani. Herbert kommentoi näyteikkunaa, jonka ohi olimme kulkeneet matkalla hotellille. Se oli täynnä kuulakärkikyniä, kaikki täsmälleen samanlaisia. Minä esitin ironisen kommentin suunnitelmataloudesta.

Se, että Martin otti kuulakärkikynät puheeksi seuraavana aamuna aamiaisella, ei tietenkään ollut sattumaa. Hän oli kuullut keskustelumme. Ja hän halusi meidän myös tietävän sen. Hotellihuoneessa käymäämme keskustelua oli salakuunneltu. Se tarkoitti sitä, että minut liitettiin osaksi Itä-Saksan valtion turvallisuusministeriön valtavia arkistoja Itä-Berliinissä. ”Potentiaalinen valtion vihollinen”, lukee Stasin minulle laatimassa henkilökortissa, yhdessä yhteensä 39 miljoonasta pienestä paperilapusta, joihin voi nyt tutustua Itä-Saksan salaisen poliisin valtavassa arkistossa.

Yhteensä 91 000 vakituisella työntekijällään ja 189 000 ilmiantajallaan Itä-Saksan valtion turvallisuusministeriö (MfS) oli vuonna 1988 luultavasti maailman suurin salainen poliisi. Stasilla oli Itä-Saksassa jokaista 55 aikuista kansalaista kohden yksi työntekijä. Vertailun vuoksi Neuvostoliitossa vastaava suhdeluku oli 600 ja kommunistisessa Puolassa 1 500. Stasi työllisti yhteensä 270 000 henkeä, kun esimerkiksi natsi-Saksassa (jonka

väkiluku oli viisinkertainen DDR:ään verrattuna) Gestapon palveluksessa työskenteli 10 000 henkeä. Saksan demokraattisessa tasavallassa ei ollut montaakaan nurkkaa, joka olisi jäänyt Stasin silmien ja korvien ulottumattomiin.

Vaikka ensimmäisen päivän aamiaiskeskustelu herätti minussa ja Herbertissä kylmiä väreitä, totuimme kuitenkin aika nopeasti siihen, että Stasin työntekijä istui reportaasimatkoilla auton takapenkillä. Huomasimme kyllä, että tapaamamme ihmiset vilkuilivat häneen syrjäkarein, mutta emme tunteneet oloamme uhatuksi. Varsinaiset juttuni aioin kirjoittaa kotona Ruotsissa, turvallisen välimatkan päässä Itä-Saksan yksipuoluediktatuurista.

Kuudentena päivänä saavuimme Bad Doberaniin ja soitimme pappilan ovikelloa päästäksemme jututtamaan kirkkoherraa.

Oven avasi mies, joka katsoi vuorotellen minua, Herbertiä ja seuralaistamme. Sitten hän veti oven kiinni nenämme edestä.

”Mikä juttu tuo oli?” kysyimme Martinilta. Hän kohautti olkapäitään.

”Sellaista sattuu. Länsimaiset toimittajat ovat haastatelleet häntä aiemminkin. Lopputulos ei ole ollut erityisen mairitteleva – hänenkään kannaltaan.”

Viesti oli ymmärretty.

Tämä kirja kertoo turvallisuuspoliisista, jonka käsissä oli kuudentoista miljoonan kansalaisen henki. Sillä oli valta kuunnella ja valvoa, vangita ja rangaista, kiduttaa ja tappaa. Kaikki tämä vain yhden tehtävän tähden: toimia kommunistisen SED:n eli Saksan sosialistisen yhtenäisyyspuolueen ”miekkana ja kilpenä”. Puolue hallitsi vuonna 1949 perustettua ja vuonna 1990 hajonnutta Itä-Saksan valtiota.

”Meidän täytyy tietää kaikki!” oli Stasin johtajan Erich Mielken usein toistama mantra.

Ja niin todella myös tapahtui. Tarina ”Mielken konsernista”, MfS:stä, ”Firmasta” tai Stasista on kirjaimellisesti tarina kaikkietävästä turvallisuuspoliisista – poliisista vailla tunnontuskia.

TYTÄR TULEE KÄYMÄÄN

Sylvester Murau tunsu itsensä onnelliseksi istuutuessaan uudessa kotikaupungissaan Darmstadtissa Maximbaarin pöytään. Ei ensisijaisesti oluen takia – se ei edes ollut hänen ensimmäinen oluensa tänään. Onnellisuus johtui siitä, että häntä vastapäätä istui hänen tyttärensä Brigitte, jota hän ei ollut nähnyt aikoihin. Ei sen jälkeen, kun hän päätti jättää Schwerinin kotinsa ikuisiksi ajoiksi paetakseen DDR:n vihattua yhteiskuntaa. Siitä oli kulu-
nut nyt kymmenen kuukautta. Oli kesä, kuuma heinä-
kuinen päivä vuonna 1955.

Murau oli toiminut majurina valtion turvallisuusministeriössä. Stasin upseerina. Hän oli jättänyt DDR:ään vaimonsa, poikansa, tyttärensä ja vävynsä. Hän oli lähtenyt matkaan vakain tuumin eikä odottanut näkevänsä heitä enää koskaan.

Mutta siinä hän nyt kuitenkin istui, hänen oma Gittinsä. 21-vuotias tytär oli yllättäen ottanut yhteyttä ja sanonut haluavansa tavata isänsä. Se ei ollut suinkaan mahdotonta, sillä idän ja lännen välinen raja oli auki Berliinin keskustassa. ”Tulen Dieburgiin maanantaina

klo 10.03”, tyttären lähettämässä sähkeessä luki. Sylvester Murau oli tavannut tyttären juna-asemalla ja halannut tätä lujasti. He olivat menneet hänen lempi-baariinsa ja istuutuneet pöytään. He olivat jutelleet ja nauraneet. Tytär oli tuonut hänelle toisen oluen. Ja vielä yhden. He olivat heittäneet huulta viereisessä pöydässä istuville miehille, jotka vaikuttivat mukavilta. Murau oli kysynyt, halusivatko miehet liittyä heidän seuraansa ja ottaa vielä yhden. He halusivat.

Miehet esittelivät itsensä Heinziksi ja Joachimiksi. Juuri muuta he eivät itsestään kertoneetkaan. Eivätkä varsinkaan sitä, että he työskentelivät samalle ”firmalle” kuin Sylvester Murau aikoinaan: Ministerium für Staatssicherheitille eli MfS:lle, toiselta nimeltään Stasille.

Heinz ja Joachim olivat matkustaneet Darmstadtin Länsi-Saksaan hakeakseen loikkari Muraun kotiin. Muraun tytär Gitti oli johdattanut heidät kohteen luo.

Koko operaatio oli itse asiassa hänen ideansa. Hänen piti houkutella isä esiin piilostaan niin, että kaksikko voisi napata hänet.

Naisen poliittinen järkähtämättömyys ja syvä vakaumus oman toiminnan oikeutuksesta kävi ilmi osin siinä, että hän oli hyvin tietoinen tehtävään liittyvästä vaarasta, ja osin siinä, että vihollinen, joka hänen avullaan tuotaisiin takaisin ja tutkittaisiin, joutuisi kokemaan kuoleman rangaistuksena teostaan.

Tähän tapaan Stasin vastaava upseeri Albert Schubert kirjoitti Brigitteä arvioivassa raportissaan, kun kaikki oli ohi.

Vihollinen, jonka Brigitte johdattaisi varmaan kuolemaan DDR:ssä, oli hänen oma isänsä.

*

Sylvester Murau syntyi vuonna 1907 Pommerin Mewen kaupungissa, joka tunnetaan nykyään nimellä Gniew ja sijaitsee Puolassa. Muraun isä oli teurastaja. Poika ansaitsi teini-ikäisenä elantonsa vuorotellen karjakauppiaana, hiilenkantajana ja lämmittäjänä. Hän tapasi tytön nimeltä Anni. Tämä tuli raskaaksi ja pari meni naimisiin. He asettuivat Graudenziin, muutaman kymmenen kilometrin päähän Danzigista etelään. Heidän ensimmäinen lapsensa oli poika. Vuonna 1934 heille syntyi tytär, joka sai nimekseen Brigitte.

Mistään varsinaisesta perheidyllistä ei Muraun perheen kohdalla voinut puhua. Sylvester Murau joi liikaa ja joutui helposti tappeluihin. Hän ei koskaan saanut sotilaskoulutusta, mutta sodan syttyessä vuonna 1939 hän liittyi vapaaehtoiseksi Volksdeutscher Selbstschutz -nimiseen saksalaiseen SS:n alaisuudessa toimivaan puolisotilaalliseen järjestöön, joka toteutti miehitetyillä alueilla siviilien teloituksia ja murhia. Tosin siinäkin tehtävässä Murau ei menestynyt erityisen hyvin. Vuonna 1944 hänet pidätettiin syytettynä

sala-ampumisesta ja tuomittiin kuudeksi vuodeksi vankeuteen. Anni haki avioeroa ja valmistautui tulevaisuuteen ilman hankalaa aviomiestään.

Mutta sota päättyi vain muutamaa kuukautta myöhemmin. Sylvester Murau vapautettiin. Erilleen ajautunut pariskunta palasi yhteen ja päätti yrittää uudelleen. Perhe muutti Wismariin, joka sijaitsi Itämeren rannikolla Neuvostoliiton miehitysalueen luoteisosassa.

Kesällä 1945 tälle itäiselle alueelle muodostettiin Saksan siviilihallinto. Järjestyspoliisi perustettiin. Sylvester Murau haki sieltä työpaikkaa ja sai sen. Kun DDR perustettiin lokakuussa 1949, hän saattoi kutsua itseään kansanpoliisiksi. Muutamaa kuukautta myöhemmin hänet rekrytoitiin virastoon, joka talvella 1950 nimettiin valtion turvallisuusministeriöksi ja joka tultaisiin tuntemaan nimellä Stasi.

Murausta tuli Stasin upseeri Schwerinissä, joka oli pitkään se osa DDR:ää, missä oli kaikkein eniten Stasin työntekijöitä asukasta kohden. Hän eteni majurina melko nopeasti apulaisosastopäälliköksi. Murau oli tunnettu siinä mielessä erittäin tehokkaana poliisina, että hän sai uhrinsa helposti puhumaan kuulusteluissa. Hänen kollegansa kutsuivat häntä ”Leuanmurtajaksi”. Eikä Stasin majuri ollut väkivaltainen vain kuulusteluhuoneessa. Hän hakkasi yhtä lailla vaimoaan ja lapsiaan.

Syksyllä 1951 Sylvester Murau erotettiin. Äkilliselle erottamiselle on olemassa kaksi eri selitystä. Muraun

mukaan hän tuli erään murhatutkinnan aikana siihen tulokseen, että teon oli tehnyt aviopari, joka oli korkeissa asemissa valtaapitävässä SED-puolueessa. Kun Murau ilmoitti tästä esimiehilleen, asia painettiin nopeasti villaisella ja mies erotettiin.

Virallinen syy Sylvester Muraun erottamiseen MfS:stä oli kuitenkin se, että hän ei ollut kertonut toimistaan Volksdeutscher Selbstschutziissa. Nyt tieto oli kuitenkin vuotanut ja tullut julki. Vaikka häntä ei voitu asettaa syytteeseen varsinaisista konkreettisista sota-rikoksista, hänen roolinsa natsien rikoskumppanina riitti potkujen antamiseen.

Muuta pysyvää työtä hän ei enää saanut. Seuraavat vuodet olivat Muraun perheelle erittäin raskaita, sillä isä oli harvoin selvin päin ja äiti joutui elättämään perheensä yksin. Teini-ikäinen tytär Brigitte otti vastaan työpaikan kampaamossa saadakseen vähän rahaa ja oli veljensä tavoin kotona mahdollisimman vähän.

Siksi Sylvester Muraun katoaminen oli perheelle suuri helpotus. Eräänä lokakuun päivänä 1954 hän vain yksinkertaisesti oli poissa. Yöpöydälle jäi vain hätäisesti kirjoitettu jäähyväisviesti. Murau oli päättänyt loikata länteen.

Berliinissä Saksojen välinen sisäinen raja oli auki. Lokakuussa 1953 Sylvester Murau oli tutustunut Länsi-Berliinissä amerikkalaiseen CIA:n agenttiin, jonka peitenimi oli Reinhold. Murau luovutti 40 Saksan markan

palkkiota vastaan yhteensä 35 Schwerinissä asuvan ja MfS:lle työskennelleen henkilön nimet CIA:n agentille. Tai niin ainakin Stasin arkistossa olevat häntä koskevat tiedot kertovat. Saatu korvaus (ja kenties muutkin rahat) alkupääomanaan ja kavallussyytteiden välttämiseksi Sylvester Murau oli loikannut DDR:stä ja piiloutunut jonnekin Länsi-Saksan liittotasavaltaan.

Perheen tuntema helpotus oli kuitenkin lyhytaikaista. Kun joku loikkasi DDR:stä, hallinto kosti teon lähes rutiininomaisesti läheisille. Tavoitteena oli painostaa loikkaajaa palaamaan. Anni Murau pidätettiin ja suljettiin yhteen Stasin vankiloista. Mutta hänen miehensä ei palannut.

Länsi-Berliinissä loikkaaja Murau rekisteröitiin pakolaiseksi: *Flüchtling* 323 826. Hän teki kuulustelemaan virkamieheen varsin sääliittävän vaikutuksen. Muraun maine väkivaltaisena Stasi-toimijana oli kiirinyt hänen edelleen, mutta rajan länsipuolella ei ollut kiinnostusta Muraun palveluksille.

Berliinistä Sylvester Murau matkusti Länsi-Saksaan ja Hessenin osavaltioon. Heubachissa Darmstadtin itäpuolella hän vuokrasi huoneen Goldene Krone -ravintolan takana olevasta piharakennuksesta. Se oli kätevän etäisyyden päässä kapakasta eikä millään tavoin omiaan pitämään häntä raittiina.

Muraulla ei ollut selkeitä suunnitelmia tulevaisuuden varalle. Muutaman viikon kuluttua hän kirjoitti

kirjeen tyttärelleen ja pyysi tältä ymmärrystä – ja toivoi, ettei tytär mainitsisi mitään hänestä ja hänen olinpaikastaan poliisille.

Muraulla ei ollut aavistustakaan, että Brigitte-tytär oli värvätty Stasin ”salaiseksi ilmiantajaksi” jo vuonna 1951 eli samana vuonna, jolloin hän itse sai potkut.

Vakituisten työntekijöiden lisäksi MfS oli alkanut rakentaa vapaaehtoisista koostuvaa vakoojien verkostoa. Vakoojia kutsuttiin aluksi nimellä Geheimer Informator, GI (salainen ilmiantaja), mutta nimi korvattiin myöhemmin neutraalimmalla Inoffizieller Mitarbeiter, IM (epävirallinen avustaja). Se, että perheenjäseniä värvättiin pitämään toisiaan silmällä, oli täysin normaalia, ja erotettua Stasin upseeria oli luonnollisesti seurattava erityisen tarkasti. Brigitte Murau oli muutta mutkitta tarjoutunut vapaaehtoiseksi. Hänelle annettiin peitenimi Honett, joka tarkoittaa rehellistä ja suorapuheista.

Lokakuun lopussa 1954 hän tarjosi Stasille apuaan isänsä etsinnässä. Brigitte kutsuttiin välittömästi keskustelemaan, ja kuukautta myöhemmin kolmisivuinen raportti hänestä päätyi MfS:n everstille ja Schwerinin alueen johtajalle Albert Schubertille.

Schubert oli innoissaan. Nyt hänellä oli loistava tilaisuus Brigitten avulla näyttää kykynsä. Hänen Stasi-alueeltaan useampi henkilö oli vastikään loikannut länteen, ja petturin palauttaminen takaisin DDR:ään olisi ehdottomasti Schubertille sulka hattuun.

Eversti alkoi suunnitella Sylvester Muraun paluuta DDR:ään. Operaatiolle annettiin työnimeksi Operaatio Lump. Suunnitelmana oli, että Brigitte toimisi houkuttimena ja varsinaisen raskaan työn tekisivät kaksi miestä, jotka oli värvätty erityisesti operaatiota varten.

Toisen miehen peitenimi oli Joachim, ja hän oli ollut Stasin vakituinen työntekijä jo vuosien ajan. Toinen oli puolestaan Heinz, 25-vuotias ammattirikollinen, jonka Stasi oli äskettäin pidättänyt varkaudesta ja laittomasta ajoneuvon kuljettamisesta. Heinz oli tuomittu useita kertoja, ja nyt häntä uhkasi taas yksi vankeustuomio. Hän suostui oitis mukaan ”erikoisoperaatioon” rahaa ja syyttämättä jättämistä vastaan.

Tehtävä oli yksinkertainen: tuoda loikkari Sylvester Muraun huomaamattomasti mutta hinnalla millä hyvänsä takaisin DDR:ään.

Kesän 1955 koittaessa suunnitelmat olivat valmiit. Heinäkuun 17. päivänä Brigitte lähetti isälleen sähkeen. ”Tulen Dieburgiin maanantaina klo 10.03. Gitti.” Hän nousi Berliinin Ostbahnhofilta länteen suuntaavan yöjunan kyytiin klo 19.09. Seuraavana aamuna hieman ennen kahdeksaa hän saapui Frankfurt am Mainiin, nousi Darmstadtin kulkevaan paikallisjunaan ja vaihtoi siellä Dieburgiin menevään paikallisjunaan. Hän jäi junan kyydistä täsmälleen kolme minuuttia yli kymmenen. Isä seisoi laiturilla odottamassa.

Sylvester Murau oli vaikeassa tilanteessa. Hän ei ollut löytänyt työtä uudesta kotimaastaan. Ne ajat, joita hän ei viettänyt baaritiskillä notkuen, hän istui pienessä huoneessaan piharakennuksessa ja mietti, miten järjestäisi elämänsä. Gittin vierailu oli suuri ja yllättävä ilo. Jälleennäkeminen laiturilla oli lämmin ja sydämellinen.

Joachim ja Heinz saapuivat Dieburgin asemalle samaan aikaan Opelilla, jonka Stasin agentti oli vuokrannut väärällä nimellä Länsi-Berliinissä. He nousivat autosta. Brigitte tuli sovitusti ulos. Hän kertoi kaksikolle nopeasti isänsä huomaamatta, että isä oli ehdottanut pistäytymistä Maxim-baarissa Darmstadtissa. Miehet ajoivat sinne – ja päätyivät, kuin sattumalta, istumaan viereiseen pöytään.

Parin tunnin nautiskelun jälkeen Murau oli selvästi humalassa. Hän ehdotti uusille ystävilleen, että he lähtisivät Heubachiin ja jatkaisivat pubikierrosta siellä. Tuumasta toimeen.

Seuraavana päivänä he tapasivat uudelleen. Kahden päivän ajan Sylvester Murau juhli uusien tuttaviansa kanssa. Heinz ja Joachim tarjosivat juotavaa avokäitesti, eikä Sylvester pannut lainkaan merkille sitä, että kaksikko ei juonut läheskään yhtä paljon kuin hän itse.

Kolmantena iltana puoli kuuden aikaan kaksikko haki Muraun ja tämän tyttären Muraun asunnolta. He nauttivat autossa olutta ja konjakkia, kunnes miehet ehdottivat pientä retkeä. Murau oli vastaanottavainen.

Matka suuntautui ensin baijerilaiseen Aschaffenburgin kaupunkiin, missä he pistäytyivät baarissa. Sieltä he jatkoivat Schweinfurtiin, joka sijaitsi vain muutaman kymmenen kilometrin päässä Itä-Saksan rajalta. Muutaman Texas-nimisellä klubilla nautitun snapsin jälkeen – viimeinen juoma oli todennäköisesti terästetty uni-lääkkeillä – Sylvester Murau oli käytännössä tiedoton. ”Nyt lähdetään kotiin”, miehet ilmoittivat hänelle.

Kello yksi yöllä miehet pysäyttivät auton tien varteen aivan Kronachin kaupungin ulkopuolelle. Sieltä matkaa rajalle oli vain pari sataa metriä. Ilman minkäänlaista vastarintaa Sylvester Murau antoi taluttaa itsensä pellon poikki kohti piikkilanka-aitaa, johon oli leikattu aukko ja jonka toisella puolella odotti vastaanottokomitea: Stasin upseeri, autonkuljettaja ja kaksi kansanpoliisia.

Upseeri luovutti Heinzille ja Joachimille kullekin viisituhatta Saksan markkaa, ja yhdessä Brigitten kanssa kolmikko palasi autoon.

Kansanpoliisit työnsivät puolestaan Muraun autoonsa ja ajoivat pohjoiseen: kohti Berliiniä, Lichtenbergin kaupunginosaa ja Stasin Normannenstrassella sijaitsevaa päämajaa.

Kun Sylvester Murau vähitellen selvisi ja ymmärsi mitä oli tapahtunut, hän tajusi varmuudella olevansa kadotettu. Kukaan ei kaipaishi häntä. Kukaan ei etsisi häntä.

Historian kenties tehokkaimmin toiminut poliittinen poliisi valvoi DDR:n kansalaisia yli neljä vuosikymmentä.

Valtion turvallisuusministeriö Stasi piti vuosina 1950–1989 satojentuhansien työntekijöidensä voimin itäsaksalaisen yhteiskunnan jokaista kolkkaa jatkuvassa valvonnassa. DDR:n kommunistisessa diktatuurissa Stasi valvoi kaikkea ja kaikkia, kirjoitti kansalaisten elämää, vangitsi, kuulusteli, syytti ja tuomitsi ja järjesti tuomituille vankeuden ja jopa teloituksen.

Kansalaisten arkea leimasi valvojan jatkuva läsnäolo. Ilmiantaja saattoi kytätä puheita työpaikalla, ruokalassa tai jopa kodin ruokapöydän ääressä. Loikkari vaaransi oman ja läheistensä elämän. Monen ihmisen elämä tuhoutui Stasin rattaissa.

ISBN 978-952-850-604-1

9 789528 506041

DOCENDO

Kansi: Justine Florio /
Taittopalvelu Yliveto Oy
www.docendo.fi

MIX
Paperi | Tukee
vastuullista metsänhoitoa
FSC® C021394

91